

# EU's Charter

om Grundlæggende Rettigheder



Med kommentarer af  
Jonas Christoffersen

Jurist- og Økonomforbundets Forlag

# EU's Charter om Grundlæggende Rettigheder med kommentarer

Denne å[ \* er omfattet af lov om ophavsret.

Uanset evt. aftale med Copy-Dan er det ikke tilladt at kopiere eller indscanne siden til undervisningsbrug eller erhvervmæssig brug.

Bogen er udgivet af Djøf Forlag ([www.djoef-forlag.dk](http://www.djoef-forlag.dk))

Jonas Christoffersen

EU's Charter om  
Grundlæggende Rettigheder  
med kommentarer



Jurist- og Økonomforbundets Forlag  
2014

Denne å[ ] er omfattet af lov om ophavsret.

Uanset evt. aftale med Copy-Dan er det ikke tilladt at kopiere eller indscanne siden til undervisningsbrug eller erhvervmæssig brug.

Bogen er udgivet af Djøf Forlag ([www.djoef-forlag.dk](http://www.djoef-forlag.dk))

*Jonas Christoffersen*  
EU's Charter om Grundlæggende Rettigheder med kommentarer

1. udgave, 1. oplag

© 2014 by Jurist- og Økonomforbundets Forlag

Alle rettigheder forbeholdes.  
Mekanisk, elektronisk, fotografisk eller anden gengivelse af  
eller kopiering fra denne bog eller dele heraf  
er ifølge gældende dansk lov om ophavsret ikke tilladt  
uden forlagets skriftlige samtykke eller aftale med Copy-Dan.

Omslag: Bo Helsted  
Tryk: AKAPRINT, Tilst

Printed in Denmark 2014  
E-bog ISBN 978-87-574-9738-0

Jurist- og Økonomforbundets Forlag  
Gothersgade 137  
1123 København K

Telefon: 39 13 55 00  
Telefax: 39 13 55 55  
e-mail: [forlag@djoef.dk](mailto:forlag@djoef.dk)  
[www.djoef-forlag.dk](http://www.djoef-forlag.dk)

Denne å[ ] er omfattet af lov om ophavsret.

Uanset evt. aftale med Copy-Dan er det ikke tilladt at kopiere eller indscanne siden til undervisningsbrug eller erhvervmæssig brug.  
Bogen er udgivet af Djøf Forlag ([www.djoef-forlag.dk](http://www.djoef-forlag.dk))

# Indholdsfortegnelse

<b>Forord</b> .....	27
<b>Forkortelser</b> .....	29
<b>Introduktion</b> .....	31
1. EU's Charter om grundlæggende rettigheder .....	31
1.1. Grundrettigheder på tre ben .....	32
1.2. Udvikling af grundrettigheder i EU .....	35
1.3. Forhandlingerne op til EUC .....	36
2. Indføring i EUC .....	38
2.1. EU's institutioner .....	38
2.2. EU's kompetencer .....	38
2.3. EU's retskilder .....	40
2.4. EUC's formål .....	41
2.5. EUC's opbygning .....	42
2.6. EUC's placering i EU-retssystemet .....	44
3. Retsvirkninger .....	45
3.1. Gentagelsesvirkning .....	45
3.2. Fortolkningsvirkning .....	46
3.3. Ugyldighedsvirkning .....	48
3.4. Kompetencevirkning .....	51
3.5. Reguleringsvirkning .....	51
3.6. Direkte virkning .....	51
4. Almindelige begreber i EUC .....	55
4.1. Rettigheder og principper .....	55
4.2. Undtagelsesbestemmelser .....	55
4.3. Fortolkning .....	56
4.4. Positive og negative forpligtelser .....	57
4.5. Rettighedssubjekter .....	58
4.6. Ekstraterritorial virkning .....	59
4.7. Nærhedsprincippet (subsidiaritetsprincippet) .....	60

## Indholdsfortegnelse

5.	Overvågning og prøvelse i EU .....	62
5.1.	EU-Domstolen .....	62
5.2.	EU-Ombudsmanden .....	64
5.3.	Europa-Parlamentet .....	64
5.4.	EU-Kommissionen .....	65
5.5.	EU's Agentur om Grundlæggende Rettigheder (FRA) .....	65
5.6.	Patentdomstolen .....	65
6.	EUC's anvendelse i Danmark .....	66
6.1.	Danske myndigheder .....	67
6.2.	Særligt om domstolene .....	67
6.3.	Retsforbeholdet .....	70
7.	Forholdet til andre internationale konventioner .....	73
7.1.	EUC og EMRK .....	73
7.2.	EU's tiltræden af EMRK .....	74
7.3.	EMD's kontrol med EU-retten .....	75
7.4.	EUD's kontrol med EMRK .....	76
7.5.	Samspelet mellem EUD og EMD .....	77
8.	Informationssøgning .....	78
	<b>Den Europæiske Unions Charter om Grundlæggende Rettigheder</b> .....	<b>79</b>
	Præambel .....	79
[1]	Indledning .....	80
[2]	Fælles værdier .....	80
	1. Udelelige og universelle værdier .....	81
	2. Demokrati .....	81
	3. Retsstatsprincip .....	82
	4. Unionsborgerskab .....	83
	5. Frihed, sikkerhed og retfærdighed .....	83
	6. Kultur og traditioner .....	83
	7. Nationale identitet og offentlige myndigheder .....	84
	8. Fri bevægelighed .....	84
	9. Bæredygtig udvikling .....	84
[3]	Styrke og synlighed .....	84
[4]	Forarbejder .....	85

<b>Afsnit I. Værdighed</b> .....	87
<b>Artikel 1. Den menneskelige værdighed</b> .....	89
[1] Indledning .....	89
1. Forholdet til anden EU-ret .....	90
3. Forholdet til EMRK .....	91
2. Forholdet til andre internationale konventioner .....	91
[2] Ukrænkelighed .....	92
[3] Respekt og beskyttelse .....	92
1. Biotekniske opfindelser .....	92
2. Underholdningsspil .....	93
3. Ligebehandling .....	93
4. Asylansøgere .....	94
5. Grænsekontrol .....	95
<b>Artikel 2. Retten til livet</b> .....	96
[1] Indledning .....	96
1. Forholdet til anden EU-ret .....	96
2. Forholdet til EMRK og andre internationale konventioner .....	97
[2] Ethvert menneske har ret til livet .....	97
1. Uforholdsmæssig magtanvendelse .....	97
2. Positiv forpligtelse til at beskytte retten til liv .....	98
3. Diverse spørgsmål .....	98
<b>Artikel 3. Ret til respekt for menneskets integritet</b> .....	99
[1] Indledning .....	99
1. Forholdet til anden EU-ret .....	100
2. Forholdet til EUC, EMRK og andre internationale konventioner .....	100
[2] Fysisk og mental integritet .....	101
[3] Lægevidenskab og biologi .....	102
1. Frit og informeret samtykke .....	102
2. Racehygiejne .....	103
3. Kommercialisering af menneskekroppen .....	103
4. Reproduktiv kloning af mennesker .....	104
5. Andet .....	104

<b>Artikel 4. Forbud mod tortur og umenneskelig eller nedværdigende behandling eller straf</b> .....	105
[1] Indledning .....	105
1. Forholdet til anden EU-ret .....	105
2. Forholdet til EMRK .....	106
3. Forholdet til andre internationale konventioner .....	107
[2] Tortur .....	107
[3] Umenneskelig behandling eller straf .....	107
[4] Nedværdigende behandling eller straf .....	108
[5] Asylområdet .....	108
<b>Artikel 5. Forbud mod slaveri og tvangsarbejde</b> .....	109
[1] Indledning .....	109
1. Forholdet til anden EU-ret .....	109
2. Forholdet til EMRK .....	111
3. Forholdet til andre internationale konventioner .....	111
[2] Slaveri eller trældom .....	112
[3] Tvangs- eller pligtarbejde .....	112
[4] Menneskehandel .....	113
<b>Afsnit II. Friheder</b> .....	115
<b>Artikel 6. Ret til frihed og sikkerhed</b> .....	117
[1] Indledning .....	117
1. Forholdet til anden EU-ret .....	117
2. Forholdet til EUC i øvrigt .....	118
3. Forholdet til EMRK .....	118
4. Forholdet til andre internationale konventioner .....	119
[2] Frihed og sikkerhed .....	119
1. Kontrol med udlændinge .....	119
2. Den europæiske arrestordre .....	120
<b>Artikel 7. Respekt for privatliv og familieliv</b> .....	122
[1] Indledning .....	122
1. Forholdet til anden EU-ret .....	122
2. Forholdet til EUC i øvrigt .....	123
3. Forholdet til EMRK .....	123
4. Forholdet til andre internationale konventioner .....	124



[2]	Privatliv .....	124
	1. Navne og titler .....	124
	2. Arbejdstagere .....	125
	3. Seksuel orientering .....	125
[3]	Familieliv .....	126
	1. Familiesammenføring .....	127
	2. Asyl .....	130
	3. Barnebortførelse .....	131
[4]	Hjem .....	131
[5]	Kommunikation .....	132
	<b>Artikel 8. Beskyttelse af personoplysninger .....</b>	<b>133</b>
[1]	Indledning .....	133
	1. Forholdet til anden EU-ret .....	133
	2. Forholdet til EUC i øvrigt .....	134
	3. Forholdet til EMRK .....	135
	4. Forholdet til andre internationale konventioner .....	135
[2]	Personoplysninger .....	135
[3]	Behandling af personoplysninger .....	136
	1. Datalogning .....	136
	2. Privates og virksomheders beskyttelse .....	137
	3. Ophavsretlig beskyttelse .....	138
	4. Uddannelsesinstitutioner .....	138
[4]	Ved lov .....	139
[5]	Samtykke .....	139
[6]	Indsigtsret .....	140
[7]	Uafhængig myndighedskontrol .....	140
	<b>Artikel 9. Ret til at indgå ægteskab og ret til at stifte familie .....</b>	<b>142</b>
[1]	Indledning .....	142
	1. Forholdet til anden EU-ret .....	142
	2. Forholdet til EUC i øvrigt .....	143
	3. Forholdet til EMRK .....	143
	4. Forholdet til andre internationale konventioner .....	143
[2]	Retten til at indgå ægteskab .....	143
	1. Ægteskabsbetingelser .....	144
	2. Skilsmisse og nyt giftemål .....	144
	3. Diskrimination .....	145
[3]	Retten til at stifte familie .....	145
[4]	I overensstemmelse med de nationale love .....	146

<b>Artikel 10. Ret til at tænke frit og til samvittigheds- og religionsfrihed</b> .....	147
[1] Indledning .....	147
1. Forholdet til anden EU-ret .....	147
2. Forholdet til EUC i øvrigt .....	148
3. Forholdet til EMRK .....	148
4. Forholdet til andre internationale konventioner .....	149
[2] Tanke-, samvittigheds- og religionsfrihed .....	149
1. Begrænsninger .....	150
2. Mening, samvittighed og tro .....	150
3. Missionering .....	150
4. Asylansøgere .....	150
5. Sammen med andre .....	151
[3] Retten til militærnægtelse .....	152
<b>Artikel 11. Ytrings- og informationsfrihed</b> .....	153
[1] Indledning .....	153
1. Forholdet til anden EU-ret .....	153
2. Forholdet til EUC i øvrigt .....	153
3. Forholdet til EMRK .....	154
4. Forholdet til andre internationale konventioner .....	154
[2] Menings- og ytringsfrihed .....	154
1. Meningsfrihed .....	154
2. Offentligt ansattes ytringsfrihed .....	155
3. Parlamentarisk ytringsfrihed .....	155
4. Kommerciel ytringsfrihed .....	155
5. Modtage og meddele oplysninger .....	156
6. Sendetilladelser .....	156
7. Immaterielret .....	156
8. Fri bevægelighed .....	156
[3] Mediefrihed og mediernes pluralisme .....	157
<b>Artikel 12. Forsamlings- og foreningsfrihed</b> .....	159
[1] Indledning .....	159
1. Forholdet til anden EU-ret .....	159
2. Forhold til EUC i øvrigt .....	160
3. Forholdet til EMRK .....	160
4. Forholdet til andre internationale konventioner .....	160
[2] Forsamlingsfrihed .....	160
[3] Foreningsfrihed .....	161

[4]	Fagforeninger .....	161
[5]	Politiske partier på unionsplan .....	163
<b>Artikel 13. Frihed til kunst og videnskab .....</b>		<b>164</b>
[1]	Indledning .....	164
	1. Forholdet til anden EU-ret .....	164
	2. Forholdet til EUC i øvrigt .....	165
	3. Forholdet til EMRK .....	165
	4. Forholdet til andre internationale konventioner .....	165
[2]	Kunst .....	166
[3]	Videnskabelig forskning .....	167
[4]	Den akademiske frihed .....	168
<b>Artikel 14. Ret til uddannelse .....</b>		<b>169</b>
[1]	Indledning .....	169
	1. Forholdet til EU-retten .....	170
	2. Forholdet til EUC i øvrigt .....	172
	3. Forholdet til EMRK .....	172
	4. Forholdet til andre internationale konventioner .....	173
[2]	Ret og adgang til uddannelse .....	174
	1. Begrebet erhvervsuddannelse .....	174
	2. Etablering af erhvervsuddannelse .....	174
	3. Optagelseskrav .....	175
	4. Studieafgifter og -diplomer .....	176
	5. Uddannelsesstøtte .....	176
[3]	Gratis obligatorisk undervisning .....	178
[4]	Uddannelsesfrihed .....	179
	1. Forældrenes ret .....	179
	2. Frihed til at oprette uddannelsesinstitutioner .....	180
<b>Artikel 15. Erhvervsfrihed og ret til at arbejde .....</b>		<b>181</b>
[1]	Indledning .....	181
	1. Forholdet til anden EU-ret .....	181
	2. Forholdet til EUC i øvrigt .....	182
	3. Forholdet til EMRK .....	182
	4. Forholdet til andre internationale konventioner .....	183
[2]	Ret til arbejde og erhverv .....	183
	1. Valg af beskæftigelse .....	183
	2. Forretningshæmmeligheder .....	184
	3. Ligebehandling .....	184

## Indholdsfortegnelse

[3]	Frihed til at søge beskæftigelse, arbejde, etablere sig og levere tjenesteydelser .....	184
	1. Det indre marked .....	185
	2. Forbud mod nationalitetsdiskrimination .....	185
	3. Arbejdskraftens frie bevægelighed .....	186
	4. Etableringsretten .....	187
	5. Fri udveksling af tjenesteydelser .....	188
	6. Adgang til et effektivt klagesystem .....	189
	7. Begrænsninger .....	190
[4]	Tredjelandsborgeres arbejdsvilkår som unionsborgere .....	191
<b>Artikel 16. Frihed til at oprette og drive egen virksomhed .....</b>		<b>192</b>
[1]	Indledning .....	192
	1. Forholdet til anden EU-ret .....	192
	2. Forholdet til EMRK .....	193
	3. Forholdet til EUC i øvrigt .....	193
	4. Forholdet til andre internationale konventioner .....	193
[2]	Erhvervsfrihed .....	194
[3]	Overensstemmelse med EU-retten og national lov og praksis .....	194
	1. Konkurrenceret .....	194
	2. Statsstøtte .....	195
	3. Restriktioner .....	195
	4. Forretningshemmeligheder .....	197
	5. Intellectuel ejendomsret .....	197
	6. Forbrugerret .....	198
<b>Artikel 17. Ejendomsret .....</b>		<b>199</b>
[1]	Generelt .....	199
	1. Forholdet til anden EU-ret .....	199
	2. Forholdet til EUC i øvrigt .....	200
	3. Forholdet til EMRK .....	201
	4. Forholdet til andre internationale konventioner .....	201
[2]	Retten til ejendom .....	201
	1. Begrænsninger .....	202
	2. Erstatning .....	203
[3]	Intellectuel ejendomsret .....	203

<b>Artikel 18. Asylret</b> .....	205
[1] Indledning .....	205
1. Forholdet til anden EU-ret .....	205
2. Forholdet til EUC i øvrigt .....	206
3. Forholdet til EMRK .....	207
4. Forholdet til andre internationale konventioner .....	207
[2] Flygtningekonventionen og Protokollen .....	207
[3] TEU og TEUF .....	208
<b>Artikel 19. Beskyttelse i tilfælde af udsendelse, udvisning og udlevering</b> .....	214
[1] Indledning .....	214
1. Forholdet til anden EU-ret .....	214
2. Forholdet til EUC i øvrigt .....	214
3. Forholdet til EMRK .....	215
4. Forholdet til andre internationale konventioner .....	215
[2] Forbud mod kollektiv udvisning .....	215
[3] Forbud mod udsendelse mv. ved risiko for overlast .....	216
1. Dublin-forordningen .....	216
2. Den europæiske arrestordre .....	216
3. Risikovurderingen .....	216
4. Beskyttelsesstandarder .....	217
5. Opsættende virkning .....	218
<b>Afsnit III. Ligestilling</b> .....	219
<b>Artikel 20. Lighed for loven</b> .....	221
[1] Indledning .....	221
1. Forholdet til anden EU-ret .....	222
2. Forholdet til EUC i øvrigt .....	222
3. Forholdet til EMRK .....	222
4. Forholdet til andre internationale konventioner .....	222
[2] Alle mennesker .....	222
[3] Lige for loven .....	223

<b>Artikel 21. Ikke-forskelsbehandling</b> .....	224
[1] Indledning .....	224
1. Forholdet til anden EU-ret .....	225
2. Forholdet til EUC i øvrigt .....	226
3. Forholdet til EMRK .....	226
4. Forholdet til andre internationale konventioner .....	227
[2] Enhver forskelsbehandling .....	227
1. Anvendelsesområde .....	227
2. Horisontal direkte virkning .....	228
3. Begreber .....	229
4. Forskellig behandling .....	230
5. Sammenlignelige situationer .....	231
6. På grund af .....	232
7. Objektiv begrundelse .....	233
8. Positiv særbehandling .....	234
9. Bevisbyrde .....	235
10. Skøn og prøvelse .....	235
[3] Køn .....	236
1. Graviditet .....	236
2. Orlov ved surrogatmoderskab .....	236
3. Forsikringsydelse .....	237
4. Pensionsalder og ansøgningsfrist .....	238
5. Kønsskifte .....	238
[4] Race eller etnisk oprindelse .....	239
[5] Sprog .....	239
[6] Religion, tro eller andre anskuelser .....	240
[7] Handicap .....	241
[8] Alder .....	242
1. Opsigelsesvarsler .....	242
2. Alderskrav til piloter .....	243
3. Grundløn til funktionærer .....	244
4. Uledsagede mindreårige over 12 år .....	245
5. Erhvervsmæssig erfaring opnået i et andet selskab .....	246
6. Pensionsbidrag .....	247
7. Fratrædelsesgodtgørelse .....	248
8. Rådighedsløn .....	249
9. Automatisk afgangsalder .....	249
10. Særlige arbejdsvilkår for unge .....	250
11. Medlemskab af A-kasse .....	250

[9]	Seksuel orientering .....	251
	1. Forfølgelse på grund af homoseksualitet .....	251
	2. Ydelser til ugifte partnere af samme køn .....	251
[10]	Ethvert andet forhold .....	252
	1. Ansatte advokater .....	252
	2. Orlov til forældre til tvillinger .....	253
	3. Sendetid til reklamer .....	254
	4. Træ over for andre typer biomasse .....	254
	5. Forskellige lovovertrædelser .....	255
	6. Oplysninger som betingelse for landbrugsmiljøstøtte .....	256
	7. Elektronisk sikring af fåre- og gedebestand .....	256
	8. Bøde for brud på konkurrencereglerne .....	257
[11]	Retsvirkninger .....	258
[12]	Nationalitetsdiskrimination .....	259
<b>Artikel 22. Kulturel, religiøs og sproglig mangfoldighed .....</b>		<b>261</b>
[1]	Indledning .....	261
	1. Forholdet til anden EU-ret .....	261
	2. Forholdet til EUC i øvrigt .....	262
	3. Forholdet til andre internationale konventioner .....	262
[2]	Respekterer .....	263
[3]	Kulturel mangfoldighed .....	263
[4]	Religiøs mangfoldighed .....	263
[5]	Sproglig mangfoldighed .....	264
<b>Artikel 23. Ligestilling mellem kvinder og mænd .....</b>		<b>266</b>
[1]	Indledning .....	266
	1. Forholdet til anden EU-ret .....	267
	2. Forholdet til EUC i øvrigt .....	268
	3. Forholdet til EMRK .....	268
	4. Forholdet til andre internationale konventioner .....	268
[2]	Sikring af kønsligestilling .....	268
	1. Forsikringsydelser .....	269
	2. Pensionsalder .....	269
	3. Orlov til mor til barn født af en surrogatmor .....	269
	4. Afskedigelse af gravid .....	270
[3]	Positiv særbehandling .....	270

<b>Artikel 24. Børns rettigheder</b> .....	275
[1] Indledning .....	275
1. Forholdet til anden EU-ret .....	275
2. Forholdet til EUC i øvrigt .....	276
3. Forholdet til EMRK .....	276
4. Forholdet til andre internationale konventioner .....	276
[2] Ret til beskyttelse og omsorg .....	277
1. Forældreorlov .....	277
2. Postordresalg af videogrammer .....	277
[3] Barnets ret til at blive hørt .....	278
[4] Barnets tarv .....	279
1. Offentlige myndigheder eller private institutioner .....	279
2. Tvangsmæssig anbringelse på institution i anden medlemsstat .....	279
3. Bortførelse af barnet uden for medlemsstatens grænser .....	280
4. Uledsaget mindreårig asylansøger .....	281
[5] Barnets ret til kontakt med begge sine forældre .....	282
1. Familiesammenføring .....	282
2. Tilbagegivelse af barn bortført til en anden medlemsstat .....	284
<b>Artikel 25. Ældres rettigheder</b> .....	286
[1] Indledning .....	286
1. Forholdet til anden EU-ret .....	287
2. Forholdet til EMRK .....	287
3. Forholdet til EUC i øvrigt .....	287
4. Forholdet til andre internationale konventioner .....	287
[2] Anerkender og respekterer .....	287
[3] Begrebet »ældre« .....	288
[4] Værdighed, uafhængighed og deltagelse .....	288
<b>Artikel 26. Integration af mennesker med handicap</b> .....	289
[1] Indledning .....	289
1. Forholdet til anden EU-ret .....	290
2. Forholdet til EUC i øvrigt .....	290
3. Forholdet til EMRK .....	290
4. Forholdet til andre internationale konventioner .....	291
[2] Anerkender og respekterer .....	292
[3] Personer med handicap .....	292
[4] Autonomi, integration og deltagelse .....	295



<b>Afsnit IV. Solidaritet</b> .....	297
<b>Artikel 27. Ret til information og høring af arbejdstagere i virksomheden</b> .....	299
[1] Indledning .....	299
1. Forholdet til anden EU-ret .....	299
2. Forholdet til EUC i øvrigt .....	300
3. Forholdet til EMRK .....	300
4. Forholdet til andre internationale konventioner .....	300
[2] Ret til information og høring .....	301
1. Arbejdstagerne eller deres repræsentanter .....	301
2. EU-retten og nationalt ret og praksis .....	302
3. Passende høring og information .....	302
<b>Artikel 28. Forhandlingsret og ret til kollektive skridt</b> .....	305
[1] Indledning .....	305
1. Forholdet til anden EU-ret .....	305
2. Forholdet til EUC i øvrigt .....	306
3. Forholdet til EMRK .....	306
4. Forholdet til andre internationale konventioner .....	306
[2] Kollektive overenskomster og kollektive skridt .....	307
1. Arbejdstagere og arbejdsgivere eller deres respektive organisationer .....	307
2. Kollektive overenskomster .....	307
3. Kollektive skridt, herunder strejke .....	308
4. EU-retten og national ret og praksis .....	309
<b>Artikel 29. Ret til arbejdsformidling</b> .....	310
[1] Indledning .....	310
1. Forholdet til anden EU-ret .....	310
2. Forholdet til EUC i øvrigt .....	310
3. Forholdet til EMRK .....	311
4. Forholdet til andre internationale konventioner .....	311
[2] Gratis arbejdsformidlingstjeneste .....	311
<b>Artikel 30. Beskyttelse i tilfælde af ubegrundet opsigelse</b> .....	313
[1] Indledning .....	313
1. Forholdet til anden EU-ret .....	313
2. Forholdet til EUC i øvrigt .....	314
3. Forholdet til EMRK .....	314